

מערך שיעור ראשון - הוויכוח הציבורי בסוגיית החטופים

אוכלוסיית יעד - כיתות י-יב

מבוסס על מאמריהם של הרב יובל שרלו והרב שמואל אריאל

פתיחה: סוגיית החטופים כואבת ומכאיבה, והדיון הציבורי בה נוקב. הטיעונים כבדי משקל, הרגשות מתלהטים במהירות. בשיעור זה לא נכריע כמובן במחלוקת קשה זו, אלא ננסה לעסוק בפניה השונות, ואגב כך ללמוד ממנה את הדרך להתווכח - כיצד מקיימים מחלוקת שהיא לשם שמיים?

הלך הרוח בכיתה: נתלה שני שלטים בחלל הכיתה - מצד אחד 'עסקה עכשיו' ומהצד האחר 'שחרור בהכרעה צבאית'. נבקש מכל אחד מהתלמידים למקם את עצמו על הציר. לאחר מכן נבקש משלושה להציג את עמדתם - מי שמזוהה קרוב לצד האחד, מי שקרוב לצד האחר ומי שמוצא את עצמו באמצע. בכיתות שבהן האוכלוסייה הומוגנית ויש תמימות דעים, נבקש מקבוצת תלמידים להציג את דעת הנגד.

מקורות: נציג את שני חלקי המשנה במסכת גיטין - "אין פודין את השבויים יתר על כדי דמיהן מפני תיקון העולם" ו-"אין מבריחין את השבויין, מפני תיקון העולם", כמובן מבלי לומר שהמשפטים סמוכים זה לזה.

על המורה להסביר כל משפט בנפרד, מה תיקון העולם כאן ומה הטעם לכל אחת מהתקנות. נכתוב כאן בקצרה: החשש מפדיון שבויים הוא עידוד החוטפים לעשות זאת שוב ושוב; האיסור להבריח את השבויים נובע מהחשש החוטפים יתאכזרו יותר כלפי השבויים שנותרו בידיהם או לשבויים עתידיים. לאחר ההסבר, נבקש מהתלמידים למקם את המשפטים על הציר, ונדון כיצד כל צד יסביר את המשנה על שני חלקיה. בסוף ההסבר יחשוף המורה את סמיכות המשפטים באותה המשנה, ויעמוד על הבעייתיות בציטוט סלקטיבי של מקורות.

לסיכום החלק הזה אפשר לצטט מתוך דברי הרב שרלו: "אינני יודע מה הייתי מצביע אם הייתי בדרג המחליט. אני יודע, כי מעולם לא ניצבנו כיהדות מול המציאות הזו, לפחות מאז שהמקורות שלנו מתועדים. בשל כך, כל ניסיון לקבוע מהי העמדה היהודית הנכונה – נידון לכישלון".

או מתוך דברי הרב שמואל אריאל: "אך אם אנו מבינים נקודה זו, כבר אין אנו רשאים לצטט באופן פשטני את דברי המשנה על כך שאין פודים את השבויים יתר על כדי דמיהן. שהרי, כפי שאמרנו, מדובר בהקשר שונה מאוד מן ההקשר שבו אנו עוסקים, ולא ניתן להשליך בצורה ישירה ופשוטה מדברי המשנה והפוסקים אל המציאות שלנו. כפי שבעניין חילוף השבויים מוסכם שהדבר מותר אף על פי שלכאורה המשנה אוסרת על כך, כך ייתכן לומר גם לגבי האיסור לפדות את השבויים במחיר גבוה, שייתכן מאוד שבמציאות שלנו השיקולים בעניין זה הם שונים והגדרת המחיר המופרז תהיה שונה משמעותית מן ההגדרה שבמשנה".

[בכיתות מתקדמות, ניתן להוסיף מקור:

תקדים היסטורי - סיפור המהר"ם מרוטנבורג:

מתוך ויקיפדיה: "על פי המסורת המקובלת, לא הסכים המהר"ם שסכום כופר הנפש שהתבקש עבורו ישולם, כדי שלא להפוך את סחטנות השלטונות למשתלמת. כתוצאה מכך היה כלוא במשך שבע שנים, ולבסוף נפטר בכלאו. גם לאחר פטירתו סירבו השלטונות לאפשר את פדיון גופתו. רק ארבע עשרה שנה לאחר מותו נפדתה לבסוף גופתו על ידי יהודי עשיר בשם אלכסנדר זיסקינד ווימפן מפרנקפורט, שתרים למטרה זו את רוב רכושו".

- היכן יש למקם את הסיפור הזה? - מצד אחד הוא סירב שיפדו אותו; אך מהצד האחר, הוא נפדה לבסוף בכסף רב.
- האם ניתן ללמוד מהסיפור הזה לסוגיית החטופים בעזה באופן ישיר?]

טיעונים עכשוויים:

נחזור אל הציר שלנו, ועתה נמקם את המשפטים הבאים:

"צה"ל ידע להתמודד עם הסיכונים"; "רק לחץ צבאי ישיב את החטופים"
"אין ניצחון בלי החזרת החטופים"; "עסקה פירושה כניעה לחמאס"
"מי שמסרב לעסקה מפקיר את החטופים"; "יש להתחשב בטווח הארוך"

אפשר לבקש מהכיתה לנסח משפטים נוספים ששמעו בהקשר הזה. אחרי שנמקם אותם על הציר, נדון במשפטים הללו - מהו תוקפם? האם ניסיון המלחמה שינה את נקודת מבטנו?

רגשות שעולים

סביר להניח שהרוחות יסערו בכיתה. חשוב לשמור על סביבה נקייה מהטחות והאשמות. לאחר שהרוחות נרגעות מעט, כדאי לערוך מבט רפלקטיבי על מה שקרה בכיתה -

- מדוע אלו הרגשות שמתעוררים בנו?
- האם לגיטימי להחזיק בדעה שונה משלנו?
- האם ניתן לראות את האמת שבכל טענה?

סיכום:

נבקש מתלמידי הכיתה להתמקם שוב על הציר בין שני השלטים, ושאל: האם דעתכם בסוגיה אותגרה בשיעור זה? האם חלה תזווה ביחסכם לסוגיה זו או שאדרבה - דווקא התחזקתם בעמדתכם?

נסיים בציטוט מפתחת מאמרו של הרב שרלו ומסופו: "זה אינו ויכוח בין בני אור ובין בני חושך; בין המוותרים על מיטוט החמאס ובין אלה שנאמנים לו; בין מפקירי ילדים ובין הדואגים להם; בין הדואגים לעתיד ובין המתמכרים להווה; בין השואפים לנצח במלחמה ובין הנכנעים..."

הטיעון העיקרי הנאמר על ידי הצדדים הוא שה"חמאס ינצח". בינתיים הוא עלול לנצח אותנו בלי לירות ולו רקטה אחת נוספת. בקריעה הפנימית שנוצרת. בהתדרדרות היחסים הפנימיים. ברגשות זעם וטינה ההולכים ומתפתחים מצד לצד. האויב אינו צריך לעשות כלום. רק לתת לנו להמשיך בדרך חתחתים שאנו יוצרים במו ידינו: דרך שבה נמשיך להטיח האחד בשני האשמות, ובמקום להיות פנים אל פנים נמשיך להפנות עורף בשנאת אחים. האם הדבר הביא לשחרור חטוף אחד? האם הוא קידם את הטבת המצב?...

קשה לעבור מהמצב הנוכחי למצב בו מטכסים עצה ביחד, בשל העובדה שמדובר בדחיפות גדולה, ותהליכי שיח אורכים זמן רב. אולם זו דרך ארוכה שהיא קצרה, כי בדרך שאנו הולכים כעת לא נשנה דבר."